

ni es veu cap contaminació convincent capaç de fer-nos comprendre un canvi radical de terminació (prov. *cueisso*, gc. *couecho* 'grill o meitat d'una nou' en resta ben lluny pel sentit i no explicaria la pèrdua de la -c- ni la -l- per -ll-).

En canvi trobo convincent de suposar que es digués CAULIS òssëus per anomenar una tija o tronxo dur, comparable a un cos ossi, un cos vegetal de consistència ponderada fins a equipatar-la a la d'un os: Plini i Juvenal ja usen amb aquesta força l'adjectiu *osseus*,¹⁰ Ovidi qualifica de *larvae osseae* els esquelets; a Sardenya el diminutiu d'os, *òntsulus*, i en el Tessí l'antic plural neutre *òssura*, han esdevingut el nom de les 'bitlles' (objectes prou semblants a un *caluix*), segons Salvioni (veg. REW, 6114); CAULIS no sols és el nom de¹⁵ la col sinó la denominació llatina, i en part romànica, de tota tija o tronxo. En català -òssiu ha de passar normalment a -uix, i no sols una dissimilació de **coluix* en *caluix* estaria en regla, sinó que tant en català com en llengua d'oc una reducció de CAULOSIU a *CALO- seria rigorosament paral·lela a l'evolució de mots com *atorgar* < AUCTORICARE, *agost* < AUGUSTUS, *ascollar* AUSCULTARE, *a(g)uir* (cast. *agüero*, port. *agouro*) de AUGURIUM, etc.

La terminació -òs o -ous, peculiar de les formes occitanes (enfora de l'Aude), sembla causar cert entrebanc. Però en primer lloc podríem suposar que enllà dels Pirineus s'hagués partit d'una construcció CAULEM OSSI 'tija d'os' amb el valor de l'adjectiu. La cosa més convincent encara fóra admetre que aquí es tractés d'una denominació de tècnics mig populars mig savis (herbolaris, organitzadors de mercats, curanderos, estudiants naturalistes de Montpeller, Salerno, etc.) que creessin CAULIS òssëus en baix llatí antic i aquest fos assimilat en forma vària, i localment un poc imperfecta, sofrint evolució fonètica rigorosament popular en català, però semi-erudita en zones més properes a universitats i col·legis influents, d'on l'evolució mutiladora en *ca(u)lòs*; una altra conseqüència d'aquesta adaptació irregular fóra la variant *calutx* que el DAG. dóna com a empordanesa.

¹ Una variant *taluix* «tronxo» figura en alguns diccionaris, que la copien del Belv., on va com a mot dialectal per «tronxo»; com que *AlcM* no en troba altres dades suggereix que sigui mera errada de lectura per *caluix*. Això pot ser; però havent-hi *talús* (Lab., 1839, etc.) com a variant de *talòs* 'toix, beneit', aquest d'ús general, i trobant-se també *caluix* amb aquest sentit, no és improbable que també s'hagi dit *taluix* per *caluix* en el sentit de 'tronxo'.²⁰ *Caluix* i *caluixa* per 'curt d'enteniment' semblen segurs puix que *AlcM* els reporta d'una informadora tan fiable com la de Llofrui, I. Rocas. El canvi de *ca-* en *ta-* de tota manera té explicació fàcil, per influència del quasi-sinònim *tany* i els seus derivats *tanoc*, *tanoca* (que és ben conegut i barceloní en el sentit de 'toix, totxo'); en efecte el llgd. Sauvages dóna *tandòs* com a variant de *calòs* en el sentit de 'trognon'. — ² Recollida per J. Delpit en el *glosari* dels mots gascons usats en fonts publicades en

els vols. I-X (1873) de la *Soc. des Arch. Hist. de la Gironda*: són generalment textos de cap al S. xv. Si no hi ha falta, com que a la Gironda la -d- intervocàlica resta com a *ā*, i en alguns parlars aragonesos i gascons *coda* correspon al cast. *cola* 'cua' ¿potser seria forma alterada a conseqüència d'aquesta fluctuació? Altrament no oblidem que els ll. CAUDA i CAULIS semblen ser mots d'origen i formes en part comunes (cf. *TopHesp.* I, 399, DCEC, s. v. *rabo* i *cola*).

CALÚMNIA, pres del ll. *calūmnia* 'acusació maliciosa o capciosa'. □ 1.ª doc.: *calò(n)nia* i formes semblants en el sentit d'acusació contra una falta al dret públic, 'pena o multa que per això s'imposa', mj. S. xi; *calumniar* en el sentit de 'impugnar, posar en dubte la bona fe d'un acte de dret' i anàlegs, ja en Lull, etc.

En un doc. d'Àger en baix llatí, de l'any 1068, sembla que hem de llegir *caloniis* amb el sentit de 'pena pecuniària', 'dret a imposar una multa pastoral':¹ «damus --- alodium --- cum molendinis molendinariis, et cum *caloniis* et placitis et pratis et pascariis --- cum pratis et silvis et paschis, *caloniis* et placitis ---». Amb el sentit d'acció judicial' i també 'greuge, ultratge' *calumpnia* en textos llatins dels Usatges, dels Ss. xi i xii, etc. (Bast.-Bass., 345-6). L'acc. medieval més corrent de *calònia* és la de 'multa': «los dits Jurats dixeren que pus que gràcia e mercè demanava, que li fos feyta; enaxí que li dixeren que, de les *calònies* en què ere cayguda, que s'avingués ab lo Justícia», *Privilegis* de Catí de 1345 (BSCC xv, 88); «l'exacció dels bans e *calònies* e penes ---», Eiximenis, *Doctr. Compend.*, 72; «oblidats / deu manaments, / e los tants cents / bans e *calònies* / e cerimònies, / vench quasi nua / per culpa sua / e tant abús ---», JRoig (*Spill*, 13177, i cf. el com. de Chabàs).

—Durant tota l'E. Mitjana degué usar-se en les valls pirinenques per a 'multa o acusació pastoral', i el veig en un doc. de 1581 inclòs en el *Libro Lucero* del municipi de Benasc (p. 37, lleg. allí 1965). Ja més enllà del límit lingüístic veig *calumpniar* 'multar, acusar', amb valor semblant, en un doc. de 1578 que vaig llegir a l'aj. de Plan de Gistau el mateix any. El verb es presenta en accs. un poc diferents, especialment la de 'impugnar la bona fe d'un acte' o 'posar en dubte una afirmació', que trobem repetidament en Lull: «coses *calupniades*» en *Blanquerna* (NCl. I, 218.2), «fe --- en ço en que la demostració pot ésser *calumpniada*» (id., ed. O. C., 78.2), «com la cosa se demostra sens que no hi pot ésser feta *calumpniació*» (id., NCl. II, 130.11). Es sabut que aquest és el punt de partida de l'evolució cap al fr. ant. *chalongier* 'desafiar' > angl. *to challenge*. Cf. l'article del DCEC I, 601-2.

DERIV.: *Calumniador* en el text cat. dels *Usatges* (*AlcM*) o en forma més popular *calomniador*: «la qual avien jutjada los *calomniadors* per aütre» ('adúltera') trad. *calumniateors* (677.21) en les *VidesR*, f° 221v2. *Calumniament*. *Calumniós*.

¹ Marca va llegir erròniament *calonicis*; cf. el Du